

РЯБЧЕНЮК Ю. В.,асистент кафедри кримінального права № 2
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.59

**ЩОДО ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ
АБО ПОШКОДЖЕННЯ ТЕРИТОРІЙ, ВЗЯТИХ ПІД ОХОРОНУ ДЕРЖАВИ,
ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ**

У статті аналізуються позиції науковців та досвід інших держав, вносяться пропозиції щодо необхідності притягати юридичну особу до кримінальної відповідальності за екологічні злочини, зокрема за умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду.

Ключові слова: злочини проти довкілля, суб'єкт злочину, суб'єкт кримінальної відповідальності, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

В статье анализируются позиции ученых и опыт других государств, вносятся предложения о необходимости привлечь юридическое лицо к уголовной ответственности за экологические преступления, в том числе за умышленное уничтожение или повреждение территорий, взятых под охрану государства, и объектов природно-заповедного фонда.

Ключевые слова: преступления против окружающей среды, субъект преступления, субъект уголовной ответственности, меры уголовно-правового характера в отношении юридических лиц.

This article analyzes position of scientists and experience of other states, makes proposals on need to bring legal person to criminal liability for environmental crimes, including deliberate destruction or impairment of territories protected by State and objects of natural reserve fund.

Key words: crimes against environment, offense subject of criminal liability, actions criminal law for legal persons.

Вступ. Проблема юридичної особи, як потенційного суб'єкта відповідальності за кримінальним правом, протягом багатьох років привертає увагу криміналістів різних країн. Тривалий час суб'єктом злочину поряд із фізичними особами визнавалися предмети, тварини, комахи, а також широко дискусійні у сучасній науці кримінального права юридичні особи [1]. Ані у кримінальному законодавстві часів Російської імперії, УРСР і СРСР, ані у чинному КК України юридичні особи не вважалися суб'єктами. Втім ідея визнання юридичних осіб суб'єктами злочину не є новою для нашої держави, такі пропозиції зустрічалися ще у проектах Кримінального кодексу України 1991–1994 р. р, які однак не були підтримані ні науковцями, ні юристами-практиками, ні законодавцем [2]. Незважаючи на це, питання щодо можливості притягати до кримінальної відповідальності за злочини, зокрема екологічні, не тільки людей, а й підприємства, установи та організації на сьогодні залишається гостро дискусійним у науці.

Постановка завдання. Метою статті є визначити доцільність встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб за екологічні злочини, зокрема за умисне знищен-

ня або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду.

Результати дослідження. Серед українських науковців можна виділити низку авторів, які підтримують ідею визнання підприємства, установи та організації суб'єктом злочину або принаймні кримінальної відповідальності [3].

Основною проблемою у визнанні юридичної особи поряд із людиною суб'єктом злочину є суперечність цього рішення кільком ключовим принципам і постулатам вітчизняного кримінального права, сформованим на положеннях класичної школи права, яка є домінуючою у нашій правовій системі. Мається на увазі: складність або неможливість встановлення вини такої особи у вчиненні злочину, відсутності сталої системи покарань, які б були більш суворими, ніж передбачають інші види юридичної відповідальності, принципам особистої винної відповідальності та індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання тощо.

Ще в 1879 р. англійський професор Р. Філімор у своїх коментарях з міжнародного публічного і приватного права писав, що вимагати покарати державу чи корпорацію означає викривлювати принципи кримінального права. Вчений зазначав: «Кримінальне право має справу з фізичними особами – істотами розумними, такими, що мають почуття і волю. Юридичні особи не мають цих атрибутів, хоча через представництво і систему управління воля окремих індивідів розглядається як воля корпорації, але тільки для певних цілей. Для того, щоб мати підстави для застосування кримінального закону, необхідна індивідуальна воля. Воля, виражена через представництво, не дає підстави для застосування кримінального закону» [4].

Дійсно, визнання підприємства, установи, організації суб'єктом злочину призведе до необхідності змін значної кількості кримінально-правових інститутів, переоцінки концептуальних доктринальних положень. Критикуючи консерватизм вітчизняних науковців у цьому питанні, А.В. Савченко зазначає, що впровадженню інституту кримінальної відповідальності юридичної особи заважає передусім інертність мислення, що традиційно пов'язує кримінальну відповідальність із фізичною особою, не повною мірою відображає складність ситуації [5].

Схожу позицію займає і А.В. Наумов, який пропонує переглянути традиційне розуміння суб'єкта злочину, як виключно фізичної особи, оскільки ринкові відносини дають можливість притягати до кримінальної відповідальності також юридичних осіб. «Відповідальність юридичних осіб у кримінальному праві, – пише автор, – не випадково виникла у державах із ринковою економікою. Якщо ми серйозно думаємо про роздержавлення і приватизацію власності, включно з промисловими підприємствами, то рішення про можливість кримінальної відповідальності юридичних осіб неминуче буде прийнято. Який сенс у тому, що в результаті Чорнобильської трагедії декілька конкретних її винуватців були засуджені до тривалих строків позбавлення волі?» [6].

З точки зору О.О. Михайлова, до юридичних осіб можуть бути застосовані такі покарання: штраф; припинення діяльності юридичної особи або її структурного підрозділу на певний строк; позбавлення права займатися певною діяльністю на певний строк; судовий нагляд за діяльністю юридичної особи на певний строк; ліквідація юридичної особи або її структурного підрозділу; конфіскація майна; публікація вироку суду в ЗМІ за рахунок юридичної особи [7].

В одному з проєктів нового Кримінального кодексу вказувалося, що серед покарань, які можуть бути застосовані до юридичної особи, треба передбачити кримінальну реституцію, заборону здійснювати певну діяльність, конфіскацію знарядь і засобів вчинення злочину, оголошення юридичної особи злочинною організацією та її ліквідація з конфіскацією майна [8].

Таким чином, питання визнання юридичної особи суб'єктом злочину призводить до зіткнення двох світоглядів: консервативного і прогресивного. Положення кримінального права є сталими, а в науці і в законодавстві велике значення має правонаступництво норм, ідей, поглядів.

Важливим аргументом з боку прихильників визнання юридичних осіб суб'єктами злочину є низка міжнародно-правових актів, які орієнтували держави внести відповідні зміни до внутрішнього законодавства. Ще у 1978 р. Європейський комітет з проблем злочинності Ради Європи та Конгресу ООН із попередження злочинності та поведження з правопорушниками рекомендував визнавати юридичних осіб відповідальними за екологічні злочини. Підтвердились ці рекомендації і у Керівних принципах у галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя, затверджених країнами-членами ООН у 1985 р., де йшлося про необхідність розглянути питання щодо передбачення кримінальної відповідальності не тільки для осіб, які діяли від імені якої-небудь установи, корпорації чи підприємства, ... а й для самої установи, корпорації чи підприємства [9]. Побаження та рекомендації щодо визнання юридичної особи суб'єктом злочину міститься й в інших міжнародно-правових актах, серед яких: Конвенція ООН проти організованої злочинності (1997 р.) [10], Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.) [11], Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.) [12], Конвенції Ради Європи про захист навколишнього середовища за допомогою кримінального права (1998 р.) [13] тощо.

Корисно тут звернутися і до багаторічного законодавчого досвіду деяких зарубіжних країн, наприклад, США, Канади, Франції, Данії, Молдови, КНР тощо, які закріпили юридичну особу, як суб'єкта всіх або цілого ряду злочинів. Серед видів покарань, що застосовуються до юридичних осіб у різних країнах: ліквідація (Франція); припинення деяких прав (Нідерланди); регулювання організації і випуску продукції (Нідерланди); примусовий продаж компанії (Японія); закриття підприємства або його структурних підрозділів (США, Нідерланди).

Українська держава прагне інтегруватися до світового співтовариства, тому питання визнання суб'єктами злочину не лише фізичних, а й юридичних осіб буде набувати лише більшої актуальності у майбутньому. Звичайно, механічне копіювання іноземного законодавства неприпустиме, але сприйняття окремих положень може бути цілком корисним.

На нашу думку, відмова від визнання юридичних осіб суб'єктами злочину на сьогоднішній день є виправданою, оскільки, по-перше, це протирічило б основним принципам та інститутам кримінального права України (винної відповідальності, індивідуалізації покарання тощо), по-друге, юридичні особи можуть бути суб'єктами також інших видів юридичної відповідальності, зокрема, господарської, адміністративної та цивільно-правової, по-третє, через злочинні дії кількох співробітників може бути прийняте рішення щодо ліквідації підприємства чи стягнення великих штрафів, що негативно вплине на всіх робітників, зайнятих на таких юридичних особах, а це можуть бути тисячі та десятки тисяч ні в чому не винних людей. Все вказане означає, що для того, щоб визнати юридичних осіб суб'єктами злочину, необхідно повністю переглянути концепцію сучасного вітчизняного кримінального права, зокрема, загальне вчення про злочин, вину, суб'єктивне ставлення, співучасть тощо. Це ті революційні зміни, до яких вітчизняна правова система поки не готова.

Втім застосовувати певні кримінально-правові заходи до юридичних осіб за вчинення деяких злочинних діянь можна і без визнання їх суб'єктами злочину. З плином часу змінюється не тільки коло діянь, які відносяться до злочинних, змінюються також заходи кримінально-правового впливу – розширюється перелік видів покарань за вчинення злочинів, виробляється система інших заходів, що не є покараннями, але являють собою правові наслідки вчинення злочину [14].

Значні концептуальні зміни були внесені до КК України протягом останніх років. З 1 вересня 2014 р. набрав чинності розділ XIV(1) КК, який передбачив інші заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Цей інститут є новим для нашої держави, а тому необхідний час для його сприйняття. М.І. Панов і С.О. Харитонов вважають вказані новели «зайвими та хибними», такими, що суперечать не тільки принципам кримінального права, а й українському законодавству [15]. Спробуємо розібратися у проблемі детальніше.

Введення таких суттєвих змін до вітчизняного кримінального законодавства та запровадження інших кримінально-правових заходів щодо юридичних осіб обумовлене ратифіка-

цією нашою країною низки міжнародних актів, жодний з яких не містить чіткої вимоги щодо встановлення кримінальних заходів для юридичних осіб. Вони залишають простір для збереження кожною державою «основоположних принципів своєї правової системи», носять характер рекомендацій, а не зобов'язань. Указані новели, напевно, є спробою законодавця досягти певного компромісу: з одного боку, виходячи із досвіду міжнародної спільноти, вітчизняний законодавець вважав необхідним запровадити якийсь кримінально-правовий вплив на юридичних осіб, з іншого – визнання юридичної особи одразу суб'єктом злочину багатьма розцінювалося б як вторгнення чужорідних правових норм до вітчизняного кримінального законодавства, яке є досить сталим протягом тривалого часу.

Інститут інших заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб є новим для вітчизняного кримінального законодавства, малодослідженим та неприйнятним для багатьох науковців. Супротив він зустрів передусім із боку прихильників класичної школи кримінального права. Поява «інших заходів» пов'язана з процесом поступової відмови від жорсткого зв'язку «злочин-покарання», проголошеного класичною школою кримінального права [16]. Основне значення інших заходів кримінально-правового характеру (впливу) полягає в охороні суспільних відносин від посягань осіб, які з різних причин не підлягають кримінальній відповідальності на загальних засадах (неосудні, неповнолітні, що не досягли віку кримінальної відповідальності, юридичні особи).

Природа та сутність цих заходів залишається дискусійною. Позиції вчених можна поділити на дві групи: перші вважають, що застосування таких заходів пов'язане з кримінальною відповідальністю (Л.В. Багрій-Шахматов, Ю.Л. Титаренко), оскільки вони є формою реалізації кримінальної відповідальності [17]; вчені з другої групи вважають їх самостійним кримінально-правовим інститутом, не пов'язаним із кримінальною відповідальністю (О.В. Козаченко). Наприклад, О.В. Козаченко зауважує, що заходи, закріплені в кримінальному законі, становлять певну трихотомію: кримінально-правові заходи, не пов'язані з кримінальною відповідальністю, кримінальна відповідальність і покарання [18]. Існування інших «некаральних» заходів кримінально-правового впливу означає, вочевидь, що покарання не є єдиною можливою реакцією держави на вчинення злочину.

Вбачається, що зі внесеними змінами до КК у нашому кримінальному законодавстві було закріплено квазікримінальну відповідальність юридичних осіб, що означає застосування адміністративних за своєю природою санкцій (штраф, конфіскація майна, ліквідація), але за правилами кримінального судочинства. Квазікримінальна відповідальність щодо юридичних осіб застосовується дуже обмежено і вибірково. Цілком очевидно, що внесені зміни не розширили загальне поняття суб'єкта злочину за рахунок включення до нього юридичної особи. Вони визначили юридичну особу лише як окремого учасника кримінальних правовідносин (квазісуб'єкта).

Квазікримінальна відповідальність знайома кримінальному законодавству деяких країн, зокрема, Австрії, Іспанії, Латвії, Японії, вже тривалий час. Зазвичай, це розглядають, як певний «проміжний» період, коли юридична особа ще не визнається суб'єктом злочину, однак до неї застосовуються заходи кримінально-правового впливу [19]. Саме таким шляхом пішов вітчизняний законодавець.

Нелогічною можна вважати позицію законодавця, який закріпив інститут заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, але при цьому не застосував їх відносно екологічних злочинів. Адже, по-перше, численні міжнародні нормативно-правові акти орієнтують держави до встановлення заходів кримінально-правового впливу на юридичних осіб за злочини проти довкілля; по-друге, юридичні особи, а особливо великі промислові об'єкти, потенційно являють собою значно більшу загрозу для довкілля, зокрема, для природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, ніж дії окремої фізичної особи.

Зміни до КК передбачають визначення конкретного переліку злочинів, у разі вчинення яких уповноваженою особою певної юридичної особи до останньої застосовуються інші заходи кримінально-правового характеру, а паралельно уповноважена особа юридичної осо-

би, яка і вчинила злочин, буде піддана кримінальному покаранню. Серед злочинів, зазначених у переліку, немає злочину, передбаченого у ст. 252 КК. Це означає непоширеність заходів кримінально-правового впливу на юридичних осіб у разі вчинення їх представниками умисного знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду. Отже, юридична особа не зазнає впливу інших заходів кримінально-правового характеру за цей злочин. Немає у цьому переліку й інших злочинів проти довкілля.

Прихильники притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності за злочини проти довкілля роблять основний акцент на справедливому твердженні, що юридичні особи, особливо великі промислові підприємства, здатні спричинити значно більшу шкоду екології, ніж окрема фізична особа. Тому кримінально-правові санкції, які застосовуються до юридичних осіб за злочини проти довкілля, є більш ефективними, оскільки вони здатні зробити економічно не вигідним заняття екологічно шкідливою діяльністю для всіх працівників підприємства, а не лише для його власника і керівного персоналу [20].

Важко дискутувати щодо того, що великі промислові об'єкти потенційно несуть більшу шкоду довкіллю, зокрема, природним територіям та об'єктам, що підлягають особливій охороні, ніж дії окремої фізичної особи. Слід зазначити, що негативні наслідки для юридичних осіб, що настають у разі, якщо їх діяльність суперечить вимогам законодавства, передбачені у нормативно-правових актах інших джерел права, тому їх безкарність є досить ілюзорною. Відповідальність юридичних осіб за шкоду, завдану довкіллю, закріплена, зокрема, в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», який передбачив порядок обмеження, тимчасової заборони (призупинення) або припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Іншими нормативно-правовими актами також встановлена можливість притягнення юридичних осіб до відповідальності, серед стягнень, які накладаються на цих осіб, – штраф та ліквідація.

Однак кримінально-правова відповідальність завжди була і залишається найбільш серйозним аргументом держави у боротьбі з порушниками. Так, звісно, більшість видів кримінально-правових заходів щодо юридичних осіб вже передбачені і застосовуються іншими галузями права. Але це не означає, що врегулювання цього питання нормами кримінального законодавства не є більш ефективним важелем впливу на юридичні особи, які вчиняють екологічні правопорушення або є потенційними порушниками. Крім того, більшість міжнародно-правових актів, які орієнтували держави на необхідності закріплення можливості карати юридичних осіб, вказували на таку потребу щонайменше за злочини проти довкілля. Саме навколишньому природному середовищу юридичні особи здатні спричинити значно більшу шкоду, ніж звичайна фізична особа – людина.

Залишається невизначеним те, які саме заходи кримінально-правового характеру варто застосовувати щодо юридичних осіб, що вчинили злочин, передбачений у ст. 252 КК. Серед видів заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб на сьогодні, згідно зі ст. 96 (6) КК – штраф, конфіскація майна, ліквідація. Штраф і ліквідація застосовуються як основні заходи, а конфіскація майна лише як додатковий. При цьому штраф застосовується до всіх юридичних осіб, до яких заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані взагалі, а перелік юридичних осіб, на яких поширюється ліквідація, закріплений безпосередньо у ст. 96 (9) КК, є вузьким та вичерпним.

Якщо звернемося до міжнародного досвіду, який і надихнув вітчизняного законодавця встановити квазікримінальну відповідальність юридичних осіб, то можна виокремити дві групи держав: 1) держави, в яких єдиним кримінально-правовим заходом, що застосовується до юридичних, є штраф. До них належать Данія (§ 25 КК), КНР (ст. 31 КК), Фінляндія (гл. 9 КК) тощо; 2) держави, які поряд зі штрафом застосовують також й інші заходи (в ряді країн вони називаються покаранням) до юридичних осіб. Наприклад, спеціальна конфіскація (Бельгія, США, Франція); заборона здійснювати певну діяльність (Іспанія, Молдова, Франція); ліквідація юридичної особи (Литва, Молдова, Франція) тощо.

Вирішення питання, якими заходами кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб може бути доповнене кримінальне законодавство нашої держави або навпаки, чи доцільно вилучити деякі заходи з існуючого переліку, є надзвичайно складним та потребує комплексного дослідження за межами цієї роботи.

Вважаємо, що єдиним основним заходом кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб за злочин, передбачений ст. 252 КК, повинен бути штраф.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що новели у кримінальному законодавстві щодо відповідальності юридичних осіб не можна вважати визнанням останнім суб'єктом злочину. Це поширення заходів кримінально-правового впливу також і на юридичних осіб. Нею закріплена у КК можливість впливати на діяльність таких осіб нормами кримінального законодавства. Щодо необхідності поширення кримінально-правових заходів щодо юридичних осіб відносно екологічних злочинів взагалі, та злочину, передбаченому ст. 252 КК зокрема, то ми вважаємо це необхідним кроком, що варто зробити законодавцю у найближчому майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Энциклопедия уголовного права [текст] / Изд. проф. В.Б. Малинина. – СПб. : ГКА, 2005. – Т. 4 : Состав преступления. – 798 с. – С. 509.
2. Кісілюк Е.М. Спірні питання щодо встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб [Текст] / Е.М. Кісілюк // Адвокат. – 2008. – № 6. – 22 с.
3. Гришук В.К. Загальні засади відповідальності юридичних осіб за кримінальним законодавством Франції [Текст] / В.К. Гришук, І.В. Красницький // Вісн. Львів. ін-ту внутр. справ / голов. ред. В.Л. Ортинський. – Львів : Львів. ін-т внутр. справ при НАВС України, 2003. – Вип. 3. – 75 с.), В.К. Матвійчук (Матвійчук В.К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) [Текст] : монографія / В.К. Матвійчук. – К.: Азимут-Україна, 2005. – 270 с.), О.О. Михайлов (Михайлов О.О. Юридична особа, як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні: автореф. дис. .... к. ю. н.: спец. 12.00.08. – Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / О.О. Михайлов. – К.: Академія адвокатури України, 2008 – С. 5–6), А.В. Савченко (Савченко А.В. Кримінальне законодавство України та федеральне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження. Монографія. – К.: КНТ, 2007. – 524 с.), П.Л. Фріс (Фріс П.Л. Юридична особа як суб'єкт злочину за законодавством країн Європи та Америки [Текст] / П.Л. Фріс, І.Б. Медичкий // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія «Юридична» / голов. ред. – В.Л. Ортинський. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – Вип. 3. – 344 с.
4. Phillmore Commentaries upon International Law London 1897. – 5 с.
5. Савченко А.В. Кримінальне законодавство України та федеральне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження. Монографія. – К.: КНТ, 2007.
6. Наумов А.В. Уголовное право. Общая часть [Текст] : курс лекцій / А.В. Наумов. – М.: БЕК, 1996. – 560 с. – С. 201.
7. Михайлов О.О. Юридична особа, як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні. – Автореф: дис. ... канд. юрид. наук, Київ, 2008. – С. 5–6.
8. Кримінальний кодекс України: проект / Внесено нар. деп. України І.М. Пилипчиком 12 травня 1998 р. № 1029 – 1. – К.: Верховна Рада України, 1998.
9. Кибальник А.Г. Современное международное уголовное право: понятия, задачи и принципы / Под. ред. А.В. Наумова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 252 с. – С. 81.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
11. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності («Палермська Конвенція») від 15 листопада 2000 р. Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів у документах міжнародних організацій. – К.: Сфера, 2002. – С. 214–235.

12. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09 грудня 1999 р. – Закони України. – Міжнародні договори України. – Том 14. – К.: Верховна Рада України, Інститут законодавства, 1998. – С. 165–170.
13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
14. Келина С.Г. Наказание и иные меры уголовно-правового характера / Государство и право. – 2007. – № 6. – С. 51–58.
15. М.І. Панов, С.О. Харитонов. Заходи кримінально-правового характеру як новела у кримінальному законодавстві України / Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 2 (3). – С. 53–54.
16. Багрій-Шахматов Л.В. Соціально-правові проблеми кримінальної відповідальності та форми її реалізації. Загальна частина: Курс лекцій. – О.: АО БАХВА. – 133 с.
17. Козаченко О.В. Теоретичне визначення змісту та меж застосування кримінально-правових заходів // Право України. – 2005. – № 10. – 42 с.
18. Додонов В.Н. Сравнительное уголовное право. Общая часть: монография. – М.: «Юрлитинформ», 2009. – 170 с.
19. Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекцій [Текст] : в 3 т. – Т. 1. – Общая часть / А.В. Наумов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 346 с.

ФЕДОТОВА Г. В.,

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
начальник науково-організаційного відділу
(Державний науково-дослідний
інститут МВС України)

УДК 342.232 (474.5+438)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

У статті розглянуті найвагоміші джерела кримінального законодавства Литовської Республіки та Республіки Польща, якими регламентовано кримінальні проступки. Проаналізовано критерії диференціації злочинних діянь, визначених кримінальними законами даних країн. Приділено увагу покаранню, як одному з видів критеріїв диференціації. Зроблено висновки щодо необхідності та перспективи удосконалення вітчизняного кримінального законодавства з урахуванням європейського досвіду.

Ключові слова: злочин, проступок, покарання, кримінальне законодавство, Кримінальний кодекс Республіки Польща, Кодексу проступків Республіки Польща, Кримінальний кодекс Литовської Республіки.

